

Situace Arabů v Plzni

Lenka Derianová

Etnologický ústav AV ČR, Západočeská univerzita
Praha, Plzeň 2001

Obsah

ÚVOD	187
1. STUDENTI POCHÁZEJÍCÍ Z ARABSKÝCH ZEMÍ	188
1.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY	188
1.2. OKOLNOSTI PŘÍCHODU DO ČESKÉ REPUBLIKY, FINANČNÍ ZAJIŠTĚNÍ STUDIA	188
1.3. ADAPTACE CIZINCŮ, VNÍMÁNÍ MAJORITY	190
1.4. VZNIK SUBKULTURY OSOB POCHÁZEJÍCÍCH Z OBDOBNEHO KULTURNÍHO OKRUHU NA KOLEJÍCH... 191	
1.5. OBLASTI, V KTERÝCH VZNIKAJÍ KONFLIKTY A NEDOROZUMĚNÍ S MAJORITY	193
1.6. TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	194
1.7. KONTAKTY SE ZEMÍ PŮVODU	195
1.8. OTÁZKY ŘEŠENÉ SE STÁTNÍ SPRÁVOU A SAMOSPRÁVOU	195
1.9. CÍLE DO BUDOUCNA	195
2. OSOBY PŮVODEM Z ARABSKÝCH ZEMÍ TRVALE ŽIJÍCÍ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY	196
2.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY	196
2.2. OKOLNOSTI PŘÍCHODU DO ČESKÉ REPUBLIKY, DŮVODY PRO SETRVÁNÍ ZDE.....	196
2.3. ADAPTACE CIZINCŮ, VNÍMÁNÍ MAJORITY	197
2.4. KONTAKTY S OKOLÍM, VZNIK SUBKULTURY, NAVÁZÁNÍ NA SUBKULTURU EXISTUJÍCÍ NA KOLEJÍCH 197	
2.5. OBLASTI, V NICHŽ VZNIKAJÍ KONFLIKTY A NEDOROZUMĚNÍ S MAJORITY	198
2.6. TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	199
2.7. KONTAKTY SE ZEMÍ PŮVODU, S RODINOU	199
2.8. OTÁZKY ŘEŠENÉ SE STÁTNÍ SPRÁVOU A SAMOSPRÁVOU	200
2.9. PARTNERSKÉ VZTAHY	200
2.10. NÁBOŽENSTVÍ A NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT	202
2.11. OBŽIVNÉ AKTIVITY RESPONDENTA.....	202
2.12. BYDLENÍ	203
2.13. CÍLE DO BUDOUCNA	204
3. OSOBY POCHÁZEJÍCÍ Z ARABSKÝCH ZEMÍ, KTERÉ NA NAŠE ÚZEMÍ NEPŘIJELY ZA ÚČELEM STUDIA.....	205
3.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY	205
3.2. OKOLNOSTI PŘÍCHODU DO ČESKÉ REPUBLIKY	205
3.3. VNÍMÁNÍ MAJORITY, SUBJEKTIVNÍ VÝPOVĚĚ O TOM, JAK JSOU MAJORITY VNÍMÁNÍ. OBLASTI KONFLIKTŮ.....	206
3.4. TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU, OKRUH LIDÍ, S KTERÝMI SE CIZINCI STÝKAJÍ.....	207
3.5. KONTAKTY SE ZEMÍ PŮVODU A S RODINOU	208
3.6. PARTNERSKÉ VZTAHY	208
3.7. OBŽIVNÉ AKTIVITY	208
3.8. BYDLENÍ A MATERIÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ	209
3.9. NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT	209
3.10. CÍLE DO BUDOUCNA	210
4. PARTNERKY CIZINCŮ PŮVODEM Z ARABSKÝCH ZEMÍ	210
4.1. METODA POUŽITÁ PŘI SBĚRU DAT	212
ZÁVĚR.....	213
POUŽITÁ LITERATURA	214

Úvod

Předložený text se zabývá skupinou lidí pocházejících z arabských zemí /arabskými zeměmi je zde myšlena oblast Blízkého východu – Libanon, Sýrie, Jordánsko, Írán, Irák; státy Arabského poloostrova – Saudská Arábie, Jemen, Spojené arabské emiráty, Omán; dále pak státy severní Afriky – Egypt, Tunisko, Lybie, Alžírsko/ a žijících na území města Plzně. Jeho cílem je poskytnout čtenáři informace o každodenním životě zkoumané skupiny, problémech, které řeší, konfliktních situacích, do nichž se dostává. Práce podává základní charakteristiky respondentů, okolnosti jejich příjezdu do Čech, finanční zabezpečení, činnosti, jimiž se zde zabývají. Dále se zaměřuje na otázku trávení volného času a náboženských aktivit, na jejich kontakty se zemí původu a s rodinnými příslušníky, na partnerské vztahy, na jejich zkušenosti se státní správou, na cíle do budoucna.

Šetření bylo prováděno formou nestandardizovaných rozhovorů a pozorování. Sběr dat proběhl především v období srpen – prosinec 2001. Detailní rozhovory byly uskutečněny s 20 respondenty. Ty pak byly doplněny dílčími interview. Vzhledem k nutnosti chránit anonymitu respondentů neuvádíme ani jejich nacionále, ani jiné kódy, jež by mohly vést k jejich identifikaci.

Cílem výzkumu není dojít k exaktním, číselně vyjádřeným závěrům, ale spíše naznačit okruhy problémů, na něž obyvatelé Plzně pocházející z arabského prostředí narážejí.

V zásadě lze zkoumané osoby rozčlenit do tří skupin, jejichž životní styl, míra adaptace, motivace příchodu, případně délka setrvání v České republice jsou značně odlišné.

První skupinou jsou studenti /pobývající na našem území nejméně šest let, obvykle však 10 let/. Druhou skupinu pak tvoří lidé, kteří již studia ukončili a zůstali trvale žít na území města Plzně. Třetí skupinu tvoří lidé, kteří na území České republiky nepřijeli za účelem studia. Další okruh lidí, o nichž se zmíníme, jsou partneři těchto cizinců. Nejprve pojednáme o každé skupině obecně, pak se budeme zabývat konkrétními, typickými případy.

Studenti pocházející z arabských zemí

1.1. Základní charakteristiky

Věk studentů se pohybuje mezi 19 a 31 lety. Jsou to lidé pocházející ze států Arabského poloostrova /Saudská Arábie, Omán, Katar, Jemen, Kuvajt/, z oblasti Blízkého východu /Sýrie, Libanon, Jordánsko, Izrael/, z oblasti Maghrebu, tedy ze států severní Afriky /Tunisko, Lybie, Alžírsko, Egypt, Súdán/. Pokud jde o náboženskou příslušnost studentů, ve všech případech se deklarovali jako muslimové. Rozdílný je však přístup k víře a způsob a míra její praxe. Jazykově jsou studenti ve srovnání s českými studenty vybaveni nadprůměrně, všichni hovoří samozřejmě arabsky /dialektem obvyklým v zemi původu/, zpravidla také velice dobře anglicky. V případě, že pocházejí ze zemí, jež byly pod francouzským koloniálním vlivem, hovoří i francouzsky, v některých případech i hebrejsky. Česky hovoří studenti, kteří studují v češtině. Ti, kteří studují v angličtině, češtinu obvykle neovládají – nemají potřebu učit se česky. Běžná komunikace s českými studenty je možná v angličtině a s přáteli z arabského světa hovoří arabsky.

1.2. Okolnosti příchodu do České republiky, finanční zajištění studia

Studenti z arabských zemí v České republice ve velké většině studují lékařství, v mnohem menší míře pak různá inženýrská studia /strojírenství apod./. V arabských zemích je medicína velmi prestižním a vysoce ceněným oborem a počet studentů je omezen. Příjímací zkoušky na tento obor jsou v zemích původu arabských studentů zpravidla velmi náročné. Pro studenty, jejichž prospěch není úplně perfektní, je proto schůdnější cestou studovat v zahraničí. O této možnosti se dozvědí buď prostřednictvím inzerátů v místním tisku /od roku 1994 Karlova univerzita inzeruje možnost studia lékařství v České republice např. v Saudské Arábii/, nebo často také prostřednictvím příbuzného, který ve střední Evropě již dříve studoval. Někteří studenti využívají stipendia, jež poskytuje UNESCO, ve dvou případech se řešitel projektu setkal se studenty, kterým stipendium poskytla OOP.

Motivace ke studiu v České republice je tedy jasná – studenti chtějí studovat medicínu, přičemž jim příliš nezáleží na tom, kde. Dostanou-li se k informaci o možnosti studia v České republice, využijí ji. Pro Českou republiku se rozhodnou často i proto, že studium zde je méně finančně náročné než např. ve Velké Británii či Německu.

Studenti, kteří studují v češtině, studují bezplatně, k financování ostatních nákladů někdy získali stipendia – od vlády domovské země, UNESCO apod., někdy je platí rodiče. Ti, kteří studují v angličtině, si studium financují sami, respektive financují je jejich rodiče. V případě lékařské fakulty v Plzni se jedná o nezanedbatelnou částku 9000 dolarů ročně, k čemuž je nutno připočítat další náklady na život v České republice, jako je ubytování, stravování, skripta atd.

Možnost studia v angličtině využívají hlavně studenti z bohatých arabských zemí – tedy z těch, součástí jejichž nerostného bohatství je ropa /Arabský poloostrov/, případně studenti, kteří sami sebe deklarují jako Araby a jako domovskou zemi uvádějí některou z arabských zemí, ale ve skutečnosti se narodili a celý život žijí v některé z evropských zemí, např. ve Velké Británii.

Ve chvíli příjezdu do České republiky o ní studenti vědí zpravidla jen to, že hlavním městem je Praha. Žádné další informace o kultuře, způsobu života apod. nemají.

1.3. Adaptace cizinců, vnímání majority

Jak již bylo řečeno, studenti po příjezdu do České republiky nemají žádné informace, musí se tedy nejprve zorientovat. Bezprostředně po příjezdu je na letišti vyzvedne kontaktní osoba, která má funkci zprostředkovatele a poradce pro první dny pobytu, vyřízení náležitostí s úřady atd. Jde o lidi, kteří u nás studovali a nyní zde žijí nebo o pracovníky ambasad příslušných zemí. Všichni studenti nejprve absolvují 10 měsíční kurz úvodu do problematiky, již budou studovat, ti, kteří budou studovat v českém jazyce, i jazykový kurz.

Tyto jazykové a úvodní kurzy probíhají v Mariánských Lázních, Poděbradech, Zahrádkách. Zde studenti přijdou poprvé do kontaktu s českým obyvatelstvem a naším způsobem života. Nejprve jsou šokováni tím, že kolem 19.-20. hodiny večerní téměř ustává pohyb na ulicích. V arabských zemích jsou lidé vzhledem ke klimatu zvyklí na jiný životní rytmus než my, Středoevropané. Obvyklé je rozdělení pracovního dne do dvou částí – lidé pracují několik hodin dopoledne, pak jdou domů, kde odpočívají – prožívají jakousi siestu, a další část pracovního dne probíhá později odpoledne. Pracovní doba díky delší polední pauze končí později, než je obvyklé v České republice. Večer je na ulicích velký ruch, protože již není takové horko – lidé chodí nakupovat, rodiny s dětmi na procházky, sedí se na lavičkách před domy, město ožívá.

Po čase si studenti zvyknou na jiný denní rytmus, dělají pokroky v českém jazyce a seznamují se s prvními Čechy, raději však s Čechkami. Uvědomují si, že jsou zde dočasně, jen na dobu úvodního či jazykového kurzu, a nenavazují hlubší vztahy s okolím. Volný čas tráví společně, případně s českými občany, a to hlavně za účelem jazykového zdokonalení. O víkendech pak podnikají výlety do okolí města, do nejbližšího většího města, do Prahy. Pomalu si začínají osvojovat způsoby chování obvyklé u nás. Jako příklad tohoto osvojení nám poslouží krátké vyprávění jednoho z respondentů: „u nás je normální, že kamarádi, když jdou po ulici, se drží za ruce, kluci s klukama a holky s holkama. No a my jsme tak chodili po těch Mariánských Lázních a lidi pořád koukali a my jsme nevěděli proč. A mysleli jsme si, že je to proto, že jsme tmaví nebo mluvíme špatně česky. A jednou pak jeden kamarád jel do Prahy na výlet a když se vrátil, tak nám řekl, že zjistil, že tady se kamarádi nevedou nikdy za ruce, že jenom když jsou to homosexuálové. A tak jsme pochopili, proč ti lidi pořád koukali, a už se nevedem za ruce.“

Obecně lze říci, že v prvních měsících pobytu v České republice jsou studenti plni dojmů, vše je pro ně nové, snaží se v novém prostředí zorientovat. V tomto období většinou neuvádějí žádné obtíže nebo konflikty s majoritním obyvatelstvem, pokud přece jen ano, jedná se většinou o nedorozumění, která jsou rychle vyřešena. Obyvatelé měst, kde úvodní a jazykové kurzy pro cizince probíhají, jsou zřejmě na jejich přítomnost zvyklí. Cizinci nevyvolávají žádné konflikty ani spory – jsou v novém prostředí, všechno se učí a teprve si vytvářejí názory na své okolí, zjišťují, co je ve zdejším prostředí normální a co ne, bojují s novým jazykem. Majoritní obyvatelstvo zatím vnímají jako masu cizích lidí.

Po absolvování úvodních a jazykových kursů přicházejí studenti do měst, kde bude probíhat vlastní studium – v našem případě do Plzně. Zde jsou ubytováni na vysokoškolských kolejích, pouze mizivé procento studentů se rozhodne pro pronájem bytu.

Při absolvování kursů si již vytvořili první síť známých, další lidi poznávají ve škole a na kolejích. Rytmus jejich života je dán rytmem studia – přednášky, cvičení, zpočátku je nutné velké nasazení při studiu, hlavně u studujících v češtině. Ve zkuškovém období, kdy není třeba chodit do školy, je patrný sklon k tradičnímu dennímu rytmu v arabských zemích – dlouho spát, den začíná kolem 10.-11. hodiny a končí 3.-4. hodinou ranní.

1.4. Vznik subkultury osob pocházejících z obdobného kulturního okruhu na kolejích

Lidé z arabského světa mají velkou potřebu společenského života. Když žili v domovské zemi, velká část jejich společenského života se odehrávala uvnitř jejich rodiny. Rodinné vazby jsou mezi Araby velmi silné a v hodnotovém žebříčku rodina zaujímá zcela jistě jedno z předních míst. Zde jsou studenti najednou vrženi do vzduchoprázdna – nemají nablízku rodinu ani nikoho jiného. Proto se pokoušejí vytvářet vazby, které substituuji vztahy v rodině, a to s lidmi, již se ocitli ve stejné životní situaci jako oni, také studují v cizí zemi a rovněž bydlí na kolejích.

Arabové obecně nacházejí blízké přátele jednak mezi sebou, často také mezi ostatními cizinci z jiných kulturních okruhů. Důvodem tohoto jednání je pocit sounáležitosti, pocit cizosti v prostředí, ne snad přímo nepřátelském, ale chovajícím se odtažitě či rezervovaně. Jak řekl jeden z respondentů: „Jsem tady už devět let. Mluvím dobře česky a dodržuju všechna pravidla. Ale pořád jsem cizinec. Cítím to všude, kam přijdu, pořád jsem cizinec.“

Důležitým pojítkem mezi Araby je jejich náboženství – islám. Islám je monoteistické náboženství, jehož vznik datujeme do 7. století našeho letopočtu. Svatou knihou islámu je Korán, ten byl zjeven Muhammadovi, poslednímu z proroků, který ukončil božské zjevení. Povinnosti muslimů vůči bohu jsou vyjádřeny v tzv. pěti pilířích víry. Prvním z nich je vyznání víry – šaháda, která zní: „Ašhadu an lá iláha illá 'lláh wa Muhammadan rasúlu 'lláh“, v překladu pak „Vyznávám, že není boha kromě Boha a Muhammad je posel boží.“ Chce-li se nevěřící stát muslimem, musí pronést šahádu, upřímně a vážně, nejlépe před významným islámským činitelem, dostačující je však i její pronesení před dvěma svědky (Kropáček 1998: 92). Muslimové šahádu vysloví několikrát denně při modlitbě, šaháda je totiž její integrální součástí.

Druhým pilířem víry je modlitba. Modlit se muslim může jen očištěn, očista je nazývána tahára. Existuje několik stupňů znečištění, ani při lehkém znečištění /dotyk nečisté věci – víno, lihoviny, nečistá zvířata, tedy v islámském pohledu vepří a psi, zdechliny, krev, hnis, zvratky, výkaly, člověk se znečišťuje i konáním potřeby, spánkem, mdlobami, dotykem osoby opačného pohlaví a dotykem pohlavních orgánů/ není věřícím dovoleno se modlit nebo dotýkat Koránu. Stav znečištění se odstraňuje omytím, při malém znečištění postačí umytí obličeje, rukou až k loktům, nohou ke kotníkům (Kropáček 1998: 96).

Modlitbu koná věřící bez obuvi, oděv je pokládán za čistý, nepřišel-li do styku s nečistou věcí. Modlitbu není nutno konat v mešitě, postačí jakékoliv čisté místo. Přesto muslimové dávají přednost mešitě, mají-li tu možnost, protože společnou modlitbou je posilována jejich sounáležitost a setkání za účelem modlitby je i společenskou záležitostí. Toto platí

především v pátek, kdy má polední modlitba zvláštní význam a je spojena i s promluvou imáma – tedy náboženské autority.

Modlitba je platná, jen jsou-li splněny podmínky jako čistota těla i oděvu, náležité odění /u mužů zakrytí prostoru mezi pupkem a koleny, u žen zahalení celého těla kromě obličeje a rukou od zápěstí/ zaujetí správného modlitebního směru /muslimové se modlí směrem k Mekce, která je středem jejich kultu. Směr k Mekce – qibla – je v mešitách vyznačen výklenkem, nazývaným mihráb/. Je také třeba dodržovat správné modlitební časy /věřící je povinen modlit se pětkrát denně, a to za úsvitu, v poledne, odpoledne, při západu slunce a v noci/. Jestliže se muslim nemůže modlit ve stanovené době, může si modlitbu nahradit později. V arabských zemích je počátek modliteb – adhán – vyvoláván muezzinem z minaretů mešit, je vyhlašován i televizí a rozhlasem (Kropáček 1998: 101). V českých podmínkách jsou časy modliteb kalkulovány Islámskou nadací, která sídlí v Praze. Věřícím jsou pak dostupné v jejich centru v Blatské ulici v Praze 9 nebo v Islámské nadaci v Brně, v ulici Vídeňské 38a. Časy modliteb pro Českou republiku lze nalézt také na internetu, na webových stránkách islamecz@islamecz.cz.

Třetím pilířem víry je zakát – instituce povinné almužny nebo náboženské daně určené na obecně prospěšné a dobročinné účely. V tradičním islámském pojetí je zakát chápán jako morální očištění majetku sociální solidaritou. V současné době má zakát v muslimských zemích podobu daně pravidelně placené do státního rozpočtu.

Tricetidenní půst – sijám – v měsíci ramadánu je další povinností muslima a pilířem jeho víry. Během postních dnů je věřící povinen zdržovat se jakéhokoliv jídla a pití a vůbec polknutí čehokoliv, kouření, pohlavního styku a záměrného zvracení. Pokud možno, měl by muslim v ramadánu konat dobré skutky. Půst je každý den přerušen od západu do východu slunce, kdy je dovoleno jíst a pít. Ramadán je měsícem sebezapření, ale i radosti, která vyplňuje noci a vrcholí v posledních dnech a o svátcích, jimiž je ramadán ukončen. Jde o svátek ukončení půstu a malý svátek (Kropáček 1998:11).

Poslední povinností všech dospělých muslimů je vykonat alespoň jednou za život pouť do Mekky. Tato povinnost platí pro každého, kdo je tělesně a duševně zdravý a má prostředky k cestě. Kdo se vypravuje na pouť, má za povinnost nejprve doma uspořádat své majetkové poměry, zaplatit případné dluhy, zabezpečit rodinu na dobu své nepřítomnosti. Podrobnostmi pátého pilíře víry se zabývat nebudeme, pro účely této studie nejsou podstatné (Kropáček 1998: 91-113).

Muslimové nejedí vepřové maso.

Výše uvedené pilíře víry jsou závazné pro všechny muslimy, ale pokud jde o náboženskou praxi a věrouku, existují samozřejmě určité rozdíly, které vycházejí jednak z příslušnosti k určité geografické oblasti nebo k některé z právních škol či islámských sekt, další rozdíly jsou dány individuálním přístupem člověka k víře. Mezi studenty z arabských zemí těchto přístupů nalezneme široké spektrum – od silně věřících osob, jež k víře a praxi islámu přistupují velmi rigorózně, ortodoxně a dogmaticky, přes studenty, kteří praktikují islám, účastní se pátečních modliteb v improvizované mešitě na vysokoškolských kolejích, ale v běžném životě dělají tradičnímu islámu ústupky /např. tím, že zcela otevřeně a běžně konzumují alkohol/, až po osoby, které se deklarují jako muslimové a jejich přístup k náboženství je následující: „narodil jsem se jako muslim. Můj otec je muslim a matka muslimka. Nemodlím se, nedodržuju ramadán, nejsem zfanatizovaný vírou. Jsem muslim,

protože jsem se jako muslim narodil. Ale nemám potřebu dodržovat všechny ty pravidla; ve zdejších podmínkách to ani není možné. Přesto se někdy cítím trochu vinen.“

Je třeba si uvědomit, že islám pro muslimy není jen náboženství. Učení a praxe, víra a předpisy, zvyky a tradice, práva a povinnosti, vzdělání a společenské normy, to vše je součástí islámu. I muslimové, kteří k víře přistupují laxně, jsou ovlivněni pospolitostí, jejíž vliv je tradiční. Muslimský svět je vymezen a určen pospolitostí, obcí, nazývanou umma /od slovního kořene umm – matka/. Loajálnost a solidarita ke společenství je základním prvkem dobrého chování muslimů, individualita je potlačena na úkor společenství.

Prostor, který je na vysokoškolských kolejích v Plzni užíván jako mešita, vznikl z bývalé studovny. Je zde umístěno několik polic s knihami o islámu, na stěnách visí fotografie mešit v Mekce a Medíně a několik súr z koránu. Směr k Mekce je vyznačen pásy koberců. Funkci imáma při páteční modlitbě supluje student, jenž je ostatními vybrán. Tento prostor není přístupný nevěřícím.

Jak vyplývá z výše uvedeného, mezi studenty z arabských zemí existují relativně silné vztahy. Jejich vznik a udržování je dán prožíváním společné životní situace a příslušností k islámu, který je třeba chápat nejen jako náboženství, ale také jako způsob a styl života.

1.5. Oblasti, v kterých vznikají konflikty a nedorozumění s majoritou

Typických oblastí, v nichž vznikají konflikty, je několik. Do konfliktních situací se cizinci mohou dostávat při kontaktu s našimi úřady – tedy především s cizineckou policií. O tom však pojednáme v samostatné kapitole. Dále se téměř každý cizinec, na kterém je na první pohled vidět, že není Čech, někdy během pobytu v České republice dostal do kontaktu se skinheady. Zpravidla jde o slovní napadání – narážky na barvu pleti, náboženství apod. Cizinci se snaží na tyto provokace nereagovat. Respondenti, se kterými byly prováděny rozhovory, se necítili těmito incidenty ohroženi, fyzická napadení jsou skutečně ojedinělá, ale samozřejmě jde o nepříjemné situace, které posilují pocit cizosti v českém prostředí. Pokud respondenti hovoří o fyzickém napadení během svého pobytu v České republice, je vyprávění obvykle místně vázáno na Prahu. Nedorozumění vznikají v situacích, kdy si cizinci hledají partnerku. Pro české dívky samozřejmě znamenají exotiku, něco nového a přitažlivého. Brzy po vzniku partnerského vztahu jsou však dívka i cizinec konfrontováni s odlišností svých představ o tom, jak má jejich partnerský vztah vypadat.

Muži z arabského světa jsou zvyklí na jiné chování ženy, než je u nás obvyklé. Nejlépe nám to osvětlí výpověď dívky, jejímž partnerem je už 3 roky Palestinec, původně žijící v Sýrii: „Ohledně Arabů je to jednoduché. Musíš být slušná. Když s jedním chodíš, snaž se nebavit se s jeho kamarády, neusmívat se na ně a tak. To samé platí i o českých klucích a tvých kamarádech. Ti jeho kamarádi by to brali, jako že je taky balíš a okamžitě si vše mezi sebou řeknou. A tím ten tvůj ztrácí v jejich očích vážnost, protože jeho partnerku začnou považovat za lehkou holku a ty máš problémy. Musíš se chovat jako dáma, která chce být dobývaná, a když na to přijde, on je ti ukradený. Klidně se nech rozmazlovat, dělá jim dobře, že jsou užiteční. Dej mu pocit, že jsi něco extra, něco, co hned tak někdo, ať už Arab nebo Čech, nemůže mít. Musíš být připravena tolerovat jeho náboženství, jeho kamarády, s kterými tráví spoustu času, aniž by tě u toho chtěl mít u sebe, bezvýhradně cít

a milovat jeho matku. Pak budeš mít ve vztahu klid a pohodu, jako mám já. To je zatím v kostce moje zkušenost.“

Z této výpovědi vyplývá, že česká dívka, která žije v partnerském vztahu s Arabem, je nucena přehodnotit své chování zvláště ve vztahu k jiným mužům ve svém okolí. Z pohledu arabského studenta vypadá situace takto: „S holkama je to tady u vás těžký. Zamiluješ se a začneš s některou z nich chodit, ale po čase zjistíš, že ona má ještě někoho jiného. A holky tady se neumí chovat. To je důvod toho, proč spousta cizinců tady si s holkama jen hraje.“ Formulací „cizinci si s holkama jen hrají“ má respondent na mysli vyhledávání a udržování krátkých, nezávazných vztahů.

Problémy se často také vyskytnou ve chvíli, kdy je partner české dívky představen její rodině – rodiče jsou v šoku, mají pocit, že svou dceru ztrácejí na celý život. Islám je v České republice, a to zvláště starší generací, vnímán jako neslučitelný s principy, jež tvoří základ naší společnosti. Ta je v podstatě velmi sekulární, demokratická, kladoucí důraz na lidská práva a svobodu slova. Starší generace českých občanů má velmi obecnou představu o Arabech, případně muslimech. Jsou přesvědčeni, že se jedná v podstatě o nebezpečné osoby, které jsou hlučné, mají mnoho manželek a podivné náboženství. Kupodivu jsou tyto předsudky brzy zažehnány a rodiče nebrání svým dcerám v započatém vztahu.

Obecně lze říci, že většina studentů pocházejících z arabských zemí se konfliktům s majoritním obyvatelstvem snaží spíše vyhýbat, i když samozřejmě existují výjimky. Studenti si zpravidla váží toho, že v České republice mohou studovat a na vysokoškolských kolejích nemají problémy ve vztazích s českými studenty.

1.6. Trávení volného času

V prvních měsících tráví studenti většinu času studiem a volný čas v areálu kolejí, to znamená ve svých pokojích, v improvizované modlitebně, ve studentském klubu nebo v orientální restauraci. Poté, co se zorientují v Plzni, začnou vyhledávat i podniky mimo kolejní areál. Obvykle dávají přednost diskotékám s dlouhou otvírací dobou, popovou hudbou a vysokými cenami. V těchto podnicích tráví 2 – 3 večery týdně. Velmi oblíbenou náplní volného času je i návštěva restaurací. V blízkosti kolejí byla před rokem otevřena malá restaurace, která se specializuje na arabská jídla. Tento podnik se díky své blízkosti kolejím, sortimentu a uvolněné atmosféře stal mezi studenty pocházejícími z arabských zemí velmi oblíbený.

Arabští studenti se neúčastní kulturních akcí, jako je návštěva divadelních představení, koncertů apod. Kina navštěvují jen výjimečně. Studentských oslav, jež v Plzni tradičně každoročně probíhají, se účastní sporadicky.

Studenti se snaží poznat Českou republiku a hodně cestují, hlavně s českými přáteli.

1.7. Kontakty se zemí původu

Studenti při kontaktu se svou rodinou a zemí původu využívají všechny dostupné technologie. Populární je komunikace prostřednictvím internetu, jež je levná a rychlá, ta je však možná jen v případě těch studentů, kteří pocházejí z technicky vyspělejších a bohatších arabských zemí, a slouží spíše ke komunikaci s přáteli. Komunikace s rodiči se odehrává prostřednictvím dopisů, které však nejsou příliš četné ani populární, a mobilních telefonů.

Studenti z bohatších arabských zemí /země těžící ropu/ jezdí domů každý druhý rok na prázdniny, pokud jim to ovšem dovolí studijní povinnosti. Alespoň jednou během studia je navštíví některý z rodinných příslušníků. Studenti původem z chudších zemí /např. Sýrie, Súdán/ celou dobu studia tráví bez přerušení na našem území. Právě z této skupiny lidí se nejčastěji rekrutují ti, kteří po ukončení studií uvažují o životě v České republice.

1.8. Otázky řešené se státní správou a samosprávou

Student s orgány státní správy řeší především otázku svého setrvání na našem území. Studenti v České republice mají dlouhodobý pobyt, který je nutno každý rok prodlužovat na cizinecké policii. Tento administrativní úkon je studenty vnímán jako velmi nepříjemný, ale snaží se mít všechny náležitosti v pořádku a vyhýbají se konfliktním situacím s úředníky. Jako negativní vnímají chování úředníků k nim hlavně v prvním období pobytu, kdy ještě nehovoří dobře česky. Tehdy je pro ně velmi stresující fakt, že s úředníky nelze komunikovat jiným než českým jazykem.

1.9. Cíle do budoucna

Na výpovědi respondentů v tomto bodě má vliv časové údobí, které již strávili na našem území. Plány studujících prvních ročníků nesahají dále než k zvládnutí a ukončení studia, pokročilejší studenti plánují v delším časovém horizontu. Samozřejmě chtějí pracovat v oboru, jež studují. Vzhledem k tomu, že většina arabských studentů studuje v Plzni lékařství, chtěli by se uplatnit právě zde. Studenti pocházející z arabských zemí, které těží ropu, zpravidla neuvažují o setrvání na našem území, plánují svou budoucnost v některé z arabských zemí. Ostatní studenti chtějí založit svou budoucnost v zemi, kde budou mít dobré podmínky pro pracovní kariéru a pro život – tedy především dobře placenou práci. Jsou schopni představit si i setrvání v České republice.

2. Osoby původem z arabských zemí trvale žijící na území České republiky

2.1. Základní charakteristiky

Lidé, kteří se rozhodli pro trvalý pobyt na území České republiky, pocházejí zpravidla z chudších arabských zemí /Sýrie, Irák, státy severní Afriky/. Ekonomické důvody však nejsou jediné, jež cizince k pobytu na našem území vedou. Téměř vždy se jedná o muže. Až na výjimky jsou to lidé, kteří v České republice vystudovali, hovoří tedy výborně česky, arabsky a většinou i anglicky.

2.2. Okolnosti příchodu do České republiky, důvody pro setrvání zde

Osoby pocházející z arabských zemí u nás studovaly nejčastěji lékařství, méně často technické obory studia, ve vzorku respondentů z Plzně se v jednom případě vyskytl absolvent společenských věd. Do roku 1974 existovala možnost samofinancování studia, studenti platili 60 USD měsíčně. Po roce 1974 mohli zahraniční studenti využívat stipendií UNESCO nebo stipendií poskytovaných komunistickými stranami v domovských zemích a stipendií mládežnických organizací.

Po příjezdu do Československa studenti pobývali 14 dní v přijímacím středisku, kde absolvovali zdravotní vyšetření, poté prošli kurzem češtiny a úvodním kurzem oboru, který budou studovat. Na studium respondenti rádi vzpomínají, nepamatují si na žádné vážnější incidenty s majoritním obyvatelstvem. Po ukončení studií se rozhodli pro trvalý pobyt na našem území.

V tomto rozhodnutí hraje roli několik faktorů – typická je existence dlouhodobého partnerského vztahu s českou dívkou, roli hraje politická situace v domovské zemi, snaha získat atestaci, v případě jednoho respondenta i finanční závazky v domovské zemi, které není v jeho silách splnit, dále např. i nutnost absolvování vojenské služby v domovské zemi, v některých případech jsou porušeny rodinné vazby /rodiče zemřeli, blízcí respondenta mají jiný životní styl, pohled na život/ nebo respondenti považují rodinné vazby v domácím prostředí za svazující. Jak již bylo zmíněno výše, základem společnosti založené na koránské tradici je kolektiv, celek, obec, komunita, široká rodina. Život v těchto zemích je v rámci široké rodiny, kolektivu, obce /ummy/ velmi veřejný. Člověk má v rodině málo soukromí. I dnes platí, že rozhodující slovo má otec. Lidé, kteří se rozhodli pro život na našem území, často po celou dobu studia neopustili území tehdejšího Československa či České Republiky.

2.3. Adaptace cizinců, vnímání majority

Kulturním šokem si tito lidé prošli již před deseti lety, v okamžiku příjezdu do České republiky. Za deset let, během kterých absolvovali studium, se sžili s prostředím, adaptovali se na naše podmínky a rozhodli se zde žít. I po mnoha letech při běžném kontaktu s našimi občany občas pocítují, že jsou cizinci, ale v okruhu svých známých, přátel, případně rodiny jsou vnímáni jako plnohodnotní členové společnosti. Po zářijových útocích muslimských extremistů v New Yorku došlo k zhoršení situace těchto lidí. Začali pocítovat averzi svého okolí /lékaři se v nemocnici setkali s pacienty, kteří se od nich odmítli nechat ošetřit, k jednomu respondentovi si v restauraci přisedl český občan, který chtěl diskutovat o tom, proč pije alkohol, přesto, že je muslim, což vyvodil z jeho fyzických rysů apod./, ale brzy došlo k uklidnění situace.

Respondenti uvádějí, že to, jak jsou majoritou vnímáni, je ambivalentní. Na jedné straně jsou přesvědčeni o tom, že česká společnost není a priori rasistická nebo xenofobní. Problémy, které má s přijetím cizinců, vyvěrají jen z neznalosti, z nedostatku informací o islámu, arabských zemích a způsobu života v nich. Roli hrají i média, která, jak se většina respondentů shoduje, podávají zkreslené informace o islámu, v případě některých konkrétních médií hovoří respondenti dokonce o propagandě /úmyslné nadužívání slovních spojení „muslimský terorista, islámský fanatik, muslimský fundamentalista“ za účelem poškození islámu, muslimů a Arabů v očích laické veřejnosti/.

Na druhé straně však ze strany českých občanů nepocítují vůli tuto situaci změnit, získat informace a přehodnotit své názory, vnímají pouze nezájem nebo nepřátelství. Jsou unaveni neustálým vysvětlováním principů svého životního stylu, který vyvěrá z islámu a jeho morálních pravidel, a to i v případě, jsou-li muslimové islám nepraktikující.

Někteří respondenti získali české občanství, jiní zatím jen trvalý pobyt.

2.4. Kontakty s okolím, vznik subkultury, navázání na subkulturu existující na kolejích

Nejužší kontakty mají respondenti se svou partnerkou a její rodinou, s osobami na pracovišti, dále pak s přáteli z doby studií. U příležitosti muslimských svátků docházejí do modlitebny na vysokoškolských kolejích /jsou-li starší a mají děti, již ne/, ale zde se cítí odtrženi od komunity ostatních muslimů, která na kolejích existuje. Působí zde lidé jiné věkové kategorie – studenti, a lidé, kteří již pracují, se zde cítí cize.

V Plzni působí Sdružení občanů pocházejících z arabských států, které vzniklo v lednu roku 2000. Jedná se o občanské sdružení, jež omezuje svou působnost na Západočeský region. Sdružení ve svých stanovách deklaruje, že jeho členem se může stát každý člověk pocházející z arabských států, který má na území České republiky trvalý pobyt nebo získal

české občanství. Tato podmínka je jediná, organizace sdružuje osoby bez ohledu na náboženskou příslušnost /členy jsou muslimové, křesťané i ateisté/ a politické názory. Výjimečně mohou být přijaty i osoby, jež mají na našem území dočasný pobyt a pobývají zde za účelem obchodu a podobně. Členy sdružení jsou nejen Arabové, ale i Kurdové a Arméni.

Sdružení ve svých stanovách uvádí jako hlavní náplň své činnosti veškerou možnou pomoc svým členům. Poskytuje tedy právní servis, informace o podmínkách získání občanství, pomoc v případě nemoci, uvažuje se i o finanční pomoci studentům – poskytování stipendií apod. Další oblastí činnosti deklarované místopředsedou sdružení je seznamování české veřejnosti s arabskými státy, jejich historií, tradicemi, islámem, ale i podávání návrhů a podnětů k novelám zákonů týkajících se pobytu cizinců na území České republiky. V praxi jde o pořádání přednášek, tematických večerů, večírků, promítání diapozitivů, výstav, založení knihovny. Místopředseda sdružení uvádí, že sdružení se potýká s finančními problémy, protože jediným příjmem jsou členské příspěvky, které nejsou schopny pokrýt prakticky žádnou činnost. Sdružení disponuje kanceláří, již sdílí společně s Íránskou obchodní komorou. V této kanceláři však nelze nikoho zastihnout, nejsou zde uvedeny žádné úřední hodiny ani kontakt na představitele sdružení. Internetové stránky fungují jen náhodně, nalezneme na nich informaci o založení sdružení, jeho stanovách a cílech a dva odkazy na novinové zprávy, pojednávající o uspořádaných akcích.

Sdružení občanů pocházejících z arabských zemích skutečně nevykazuje téměř žádnou veřejností zaznamenanou činnost. Jeden z představitelů sdružení tuto situaci komentuje v tom smyslu, že opravdu chybí vládní podpora menšin, a to jak podpora finanční, tak mediální. Nejpalčivěji pociťuje sdružení nedostatek prostor pro pořádání svých akcí a pro založení knihovny, v níž by byla jednak arabská literatura, jednak česká literatura pojednávající o arabských zemích, Arabech a islámu.

2.5. Oblasti, v nichž vznikají konflikty a nedorozumění s majoritou

Česká společnost se jen nerada vyrovnává s odlišností, která je na první pohled patrná – barva pleti, odlišný temperament, životní styl, náboženství. Respondenti pocházející z arabských států a trvale žijící v České republice zde pobývali většinou nejméně 10 let, někteří však již 40 let. Délka života v České republice zde se promítá do vnímání osobní identity. Respondenti většinou uvádějí, že Čechy vnímají jako svou druhou vlast. V druhé generaci jsou děti muslimských přistěhovačů již zcela jazykově přizpůsobeny a zvykově maximálně přiblíženy místnímu prostředí a jednoznačně se cítí být Čechy s kořeny v arabském světě.

V každodenním životě vyvstávají i situace, kdy je imigrantům okolím připomenuto, že jsou „cizinci“. Ve velké většině případů se jedná o slovní narážky, poznámky, žerty. Imigrant v těchto situacích vnímá drámající nesouhlas, bariéru, nepřátelství ze strany majority. Zároveň sám sebe vnímá jako Čecha a Českou republiku jako svůj domov. Toto může vést k pocitu odtrženosti, melancholie nad ztrátou původní identity a rozčarování nad odpíráním té nové. Lidé, kteří poskytli informace pro tuto studii, považují právě tyto okolnosti za nejvážnější problém, za nejvíce konfliktní oblast.

2.6. Trávení volného času

Respondenti odpovídali, že v prvních letech po ukončení studia věnovali veškerý čas založení vlastní existence – bylo nutno vyřešit bytovou otázku, nalézt adekvátní pracovní uplatnění, profesionální zdokonalení, vyřešit partnerské vztahy a integrovat se do sociální skupiny /zejména na pracovišti/. Část času trávili s lidmi z obdobného kulturního okruhu – sledováním vysílání arabských televizí, především zpravodajství a sportu, hraním karet /velmi populární/, společnými oslavami muslimských svátků. V užším rodinném kruhu slaví i Vánoce, a to přesto, že k muslimským svátkům nepatří.

Starší lidé tráví volný čas s rodinou, dětmi či vnoučaty, zahradničením, výlety do přírody, četbou, sledováním televize, mnohdy i posezením u piva s přáteli. Dovolena je, pokud to finanční situace dovolí, jednou za několik let věnována návštěvě domovské země – setkání s příbuznými, partner poznává prostředí, odkud imigrant pochází.

2.7. Kontakty se zemí původu, s rodinou

Komunikace s rodinou je omezena velkou vzdáleností a finanční náročností některých druhů komunikace. Nejčastěji probíhá prostřednictvím dopisů, přiložených fotografií apod., telefonická komunikace se omezuje na mimořádné události v rodině imigranta nebo v rodině, z které pochází. Kontakt s rodinou postupem času slábne, až je omezen na několik telefonátů ročně.

Jakmile je vyřešen statut imigranta na našem území /je jisté, že se bude moci vrátit/ a finanční situace jeho a jeho rodiny to dovolí, cestuje imigrant se svou partnerkou do své domovské země, kde je tato oficiálně přijata do rodiny. Děti se obvykle těchto cest neúčastní, důvodem může být finanční náročnost cesty, náročné klima v domovské zemi imigranta nebo pečlivě skrývaná, ale existující obava partnerky o jejich návrat. Mimořádně dochází k vycestování jednoho z rodičů, zpravidla muže s dítětem, do domovské země za účelem navštívení rodiny nebo do třetí země za účelem pracovním.

2.8. Otázky řešené se státní správou a samosprávou

Se státními orgány České republiky přicházejí arabští respondenti této kategorie do styku od chvíle příjezdu do České republiky. Nejprve jako studenti jednou ročně prodlužovali na cizinecké policii své vízum, když měli na území České republiky dlouhodobý pobyt. Po ukončení studia usilovali o získání trvalého pobytu a po jeho získání o české státní občanství.

Arabští imigranti jakýkoliv kontakt s našimi úřady vnímají negativně. Mají pocit zbytečné byrokracie a domnívají se, že dokladů, které je třeba při každém úkonu předložit, je zbytečně mnoho. Respondenti na jedné straně chápou, že úředníci dělají svou práci a nemají možnost ovlivnit podmínky, na straně druhé jim vyčítají nevstřícnost, neochotu, neosobní jednání.

Při rozhovorech mnohokrát zaznělo, že se Arabové usazení v Plzni nechtějí dostávat do jakýchkoli problémů se státní správou, snaží se plnit veškeré požadavky, mají velký respekt, snad až hrůzu, před jakoukoliv institucí, která je spojena se státem. Toto má kořeny v situaci v domovských zemích, kde je často pluralitní politický systém a demokracie jen zástěrkou pro faktickou diktaturu a svoboda slova je velmi diskutabilní.

S touto problematikou souvisí i neochvějné přesvědčení více než poloviny respondentů o tom, že jsou pod dohledem tajných služeb, které monitorují jejich aktivity a nahlízejí do jejich životů. Tento názor jde ruku v ruce s přesvědčením, že aktuální krizový stav arabského světa /vypjatý nacionalismus, islamismus, ekonomické problémy, konflikt tradičního světa a modernity, nedostatek vědeckých pracovníků a vůbec vitality celé arabské civilizace/ (Muller 1997: 63) je výsledkem jakéhosi celosvětového protiarabského spiknutí, v němž hrají hlavní roli tajné služby USA a všech proamericky nebo lépe řečeno ne protiamericky orientovaných států a Židé. Mezi imigranty tedy existuje silně zakořeněný pocit protiarabského západního spiknutí.

2.9. Partnerské vztahy

Existence dlouhodobého partnerského vztahu je jedním z typických faktorů, které mají vliv na setrvání cizince arabské provenience na území České republiky. Vytvořit a udržet fungující harmonický partnerský vztah s cizincem pocházejícím z odlišného kulturního prostředí je však velice těžké. Vyžaduje skutečnou snahu o porozumění z obou stran, stejně jako ochotu ke kompromisu. Arabský manžel je především nucen slevit z řady imperativů, jež jsou v jeho zemi původu kladeny na manželku, a často i přijmout ideu rovnosti obou pohlaví, což může být velmi složité, neboť jde o zásah do tradic formovaného hodnotového systému. Ze strany ženy pak očekává toleranci k své odlišnosti a náboženství, dodržování určitých konvencí chování /zvláště ve vztahu k jiným mužům/ a do jisté míry zatlačení ženy do pozadí při vystupování na veřejnosti.

Role muže a ženy v rodině je neměnná a v souladu s tradicemi – muž je hlava rodiny, která rozhoduje o všech důležitých věcech, má za povinnost rodinu finančně zajistit. V našich podmínkách však obvykle není možné, aby v rodině pracoval jen muž. Někteří z respondentů nesou tuto situaci velmi těžce, mají pocit osobního selhání ve velmi

důležitém bodě, jsou zmatení a berou situaci jako útok na své tradiční postavení. Žena se stará o domácnost a o děti, přičemž také pracuje. V některých případech, zvláště je-li muž silně věřící, žijí oba partneři jakýsi dvojí život. Ve veřejném styku se řídí současnými normami okolního prostředí, v rodinných vztazích v soukromí pak zachovávají tradice.

Sňatky jsou uzavírány obvyklým způsobem na radnicích, zpravidla bez přítomnosti příbuzných muže. Mnozí muži chtějí se svou partnerkou uzavřít i islámský sňatek, přestože v České republice není uznáván za právně platný. V Praze působí islámská nadace, která tyto sňatky zajišťuje v prostoru, jenž slouží jako mešita. Podmínkou pro uzavření sňatku zde je již existující, právně závazné manželství, toto pravidlo však není beze zbytku dodržováno. Žena musí být v případě sňatku v mešitě muslimka, židovka nebo křesťanka, islám muži nedovoluje oženit se s ateistkou či polyteistkou. Je uzavírána svatební smlouva, v níž figuruje jednak muž vstupující do manželství, jednak zástupce ženy – otec či jiný mužský příbuzný. Ve smlouvě je stanoveno věno, které je muž povinen ženě vyplatit, a případné další podmínky uzavření a platnosti sňatku /např. stanovení země, v které bude manželský pár žít, klauzule o tom, že si v případě dlouhodobějšího pobytu či přesídlení do některé z arabských zemí, které umožňují mnohoženství, nevezme další manželku apod./.

Respondenti často vyjadřovali své přesvědčení, že Evropané v podstatě žijí v souladu s islámem. Narážejí tím na morální hodnoty, jež jsou důležité jak pro ně, tak pro nás – štědrost, milosrdenství, spravedlnost, přímost v jednání. Na těchto styčných bodech lze postavit vzájemnou komunikaci v partnerském vztahu i v jiných oblastech.

Děti, které přišly na svět již v novém českém prostředí, mají-li alespoň jednoho z rodičů Čecha, automaticky získávají státní občanství České republiky. Vzdělání získávají v českých školách, jazykově i zvykově jsou okolnímu prostředí blíže než jejich arabský rodič /otec/. Zpravidla to vede k tomu, že děti se rychle adaptují, zatímco rodič zůstává v některých ohledech přece jen odtržen od místního prostředí. Většinou mu chybí evropské vzdělání na úrovni nižších stupňů škol a s tím spojená menší míra pochopení kořenů, z nichž naše společnost vyrůstá /především historie/. Nové generace se dobře integrují a jejich příslušníky lze nalézt mezi současnou intelektuální elitou – stávají se učiteli, advokáty, lékaři.

2.10. Náboženství a náboženský život

Většina osob pocházejících z arabských států jsou muslimové. Výše již byly uvedeny náboženské povinnosti muslimů, zvláště každodenní modlitby, které věřícím strukturují čas. Většina imigrantů, žijících na našem území, postupem času upouští od pravidelných modliteb, dodržování ramadánu a ostatních povinností muslima. Svá náboženská přesvědčení však neopouštějí, dál se cítí být muslimy, jen k víře přistupují podle vlastních pravidel. Náboženskou identitu staví spíše na hodnotách, které islám věřícím vštěpuje, než na praxi víry. V Plzni jsou partnerky těchto osob velmi často křtěné ženy víru nepropraktikující, křesťanky i ateistky. Z výzkumu vyplynulo, že ve vztahu většinou náboženství nehraje významnou roli. Výchova dětí v těchto svazcích je velmi často zcela sekularizována. V starším věku je dítě otcem poučeno o tom, co je to islám a co znamená být muslimem, a otázka jeho náboženského přesvědčení je zcela v jeho rukou.

Imigranti aktivně praktikující islám jsou v kategorii trvale usídlených Arabů v Plzni v menšině. V otázce náboženství mají často silný vliv na svou životní partnerku. Lze zaznamenat konverze těchto žen k islámu, k nimž by s největší pravděpodobností nedošlo, pokud by jejich partner nebyl muslim. Samy ženy uvádějí, že vliv partnerů v této oblasti je velký – je to nejsilnější důvod ke konverzi. Další důvody jsou praktické – dítě muslima je podle islámských pravidel vždy muslim, bez ohledu na náboženské vyznání ženy. Ženy chtějí, aby dítě vyrůstalo v homogenním rodinném prostředí, v kterém se rodiče budou v základních otázkách shodovat, a proto volí konverzi. Některé ženy hovoří o pozitivních dopadech pravidelné modlitby na jejich psychický i fyzický zdravotní stav. Modlitba je pro ně jakousi formou relaxace, uvolnění stresu a zastavení. Rodiče ženy fakt její konverze obvykle vnímají s nelibostí, ale když si uvědomí, že tím v jejím životě nedošlo k žádným převratným změnám, vyrovnávají se s ním.

2.11. Obživné aktivity respondenta

V průběhu studií nemají cizinci žádné finanční problémy – jsou podporováni rodiči nebo dostávají stipendium. Po ukončení studia se ocitají najednou bez prostředků, ve velmi komplikované situaci. Musí odejít z vysokoškolských kolejí, hledat byt a práci. Prožívají šok, způsobený stavem svých financí. V překlenovacím období, než si muž najde práci, je hlavním živitelem obou partnerů velmi často žena – platí byt, ve kterém žijí, i všechny ostatní náklady na život.

Respondenti uvádějí, že najít práci, zvláště ve vystudovaném oboru, je velmi těžké. Čeští zaměstnavatelé se zdráhají cizince zaměstnat, mají-li na výběr českého občana a cizince, dávají zpravidla přednost českému občanovi. Vede je k tomu jednak obava z jazykové bariéry, jež však v těchto případech není opodstatněná, jednak určité obavy z reakce okolí. Lékaři nakonec práci najdou, i když to může trvat až rok a může to znamenat přesídlení do jiného města. V prvních letech se lékaři potýkají s obvyklými problémy – získávají praxi, odborně se zdokonalují, bojují s nedostatkem finančních prostředků. Postupně získávají stabilní postavení, zakládají vlastní praxe, mají stálou klientelu, integrují se do celé řady společenských struktur.

Lidé, kteří vystudovali některý z technických nebo humanitních oborů, mají větší problémy, které je často donutí hledat si práci mimo obor. Imigranti se v takovém případě často snaží založit si vlastní firmu –obchodují s textilem, potravinami, provozují autopůjčovnu, přivydělávají si prodejem telefonních kupónů, poskytováním překladatelských služeb. Také jejich integrace je velmi často téměř bezproblémová, i když jsou čas od času nuceni změnit předmět podnikání a jejich pozice je méně stabilní než v případě lékařů.

Na chování osob pocházejících z arabských států má obrovský vliv islámská tradice. Lidský jedinec je v islámu hodnocen především z toho hlediska, jak naplňuje svou společenskou funkci. Morálka je prostředkem, jak uchovávat soudržnost muslimské komunity. Muslimská komunita je v našich podmínkách nahrazena občanskou společností, nicméně hodnoty, které byly imigrantům vštípeny v domovských zemích, přetrvávají. Imigranti se cítí být naší společností stejně silně zavázáni k plnění svých společenských funkcí jako v domovských zemích muslimskou komunitou, přistupují tedy k plnění veškerých svých povinností ke státu i k vlastní rodině s velkou odpovědností.

Menšina imigrantů se neuplatní a rozšíří řady nezaměstnaných nebo nekvalifikovaných dělníků pracujících za minimální plat. Jedná se většinou o osoby, kterým se nepodaří ukončit studium. V návaznosti na neutěšenou osobní situaci ztrácejí svou partnerku a jedinými lidmi, s nimiž se stýkají, jsou přátelé z doby studií, kteří je často finančně podporují. Těmto lidem se zpravidla nezdaří získat české občanství. Vyvázali se ze státního svazku domovské země, aby v České republice mohli žádat o občanství, které pak nedostali. V okamžiku, kdy těmto lidem skončí platnost pasu, ocitnou se v jen těžko řešitelné životní situaci.

2.12. Bydlení

Během studia bydlí studenti na vysokoškolských kolejích, někdy společně s partnerkou. V Plzni je to umožněno tím, že cizinec většinou pro sebe dostává dvoulůžkový pokoj. Ne všichni zahraniční studenti však bydlí sami, je-li na kolejích nedostatek ubytovacích míst, dostanou i oni přiděleny spolubydlící.

Po ukončení studia respondenti spolu se svými partnerkou hledají ubytování. Několik prvních let žijí v pronajatých bytech, v tomto období je bytová i finanční situace obou partnerů většinou neuspokojivá. Respondenti neuvedli žádné obtíže se získáním pronájmu bytu, které by souvisely s tím, že jsou cizinci. Během tří až pěti let, během nichž oba partneři pracují, jsou schopni zakoupit si vlastní bydlení. Při koupi bytu je obvyklá nezanedbatelná finanční výpomoc partnerčiných rodičů, která má buď formu daru, nebo půjčky. Naděje na vyřešení bytové situace hraje velkou roli při přesídlení do jiného města.

2.13. Cíle do budoucna

Většina členů plzeňské komunity občanů pocházejících z arabských států je v celkovém pohledu se životem v Plzni spokojena. Plány do budoucna zahrnují vytvoření či udržení co nejlepších podmínek pro život jejich i rodiny. Osoby do třiceti let, pokud ještě nemají děti, při rozhovorech uvedly, že by byly schopny přesídlit v případě zajímavé příležitosti do jiného města, ale i do jiného státu, kde budou mít lepší podmínky pro život. Ve chvíli, kdy mají děti, již toto není aktuální, děti získaly české občanství, rodina zde má majetek apod.

V budoucnu by imigranti původem z arabských zemí prostřednictvím svého sdružení rádi dosáhli zlepšení komunikace s majoritním obyvatelstvem, a to na bázi výměny informací o kulturách svých zemí. Sdružení však vyvíjí v této oblasti jen málo aktivit, proto v této oblasti může těžko očekávat změnu situace k lepšímu.

3. Osoby pocházející z arabských zemí, které na naše území nepřišly za účelem studia

3.1. Základní charakteristiky

Ve sto procentech případů výběrového souboru v Plzni se jedná o muže, muslimy, o věkovou skupinu do třiceti let. Hovoří arabsky a anglicky, nebo francouzsky podle toho, která z koloniálních mocností ovládala domovskou zemi respondenta. Česky hovoří většinou dobře nebo se alespoň snaží učit. Na rozdíl od studentů, kteří prošli jazykovým kurzem pod vedením pedagoga, jsou tito lidé samouci, učí se češtinu z každodenního kontaktu s lidmi. Respondenti pocházejí z oblastí Maghrebu /Alžírsko, Lybie, Egypt/ a z oblastí Blízkého východu /Sýrie, arabská část Izraele, Libanon/.

3.2. Okolnosti příchodu do České republiky

V této kategorii respondentů lze zaznamenat dva typické způsoby, jakými se tito lidé dostali do České republiky. První z nich podmiňuje provenience rodičů respondentů - jeden z nich je původem Čech, druhý cizinec původem z arabské země /muž/, který v Československu (v České republice) studoval. Rodiče se během studií muže v tehdejší Československu seznámili, vzali se a, ještě než muž ukončil školu, měli první dítě. Po dokončení studií se rozhodli pro život v některé z arabských zemí.

V domovské zemi muže rodina určitou dobu žila, pak došlo k rapidnímu zhoršení bezpečnostní situace a rodina se rozhodla pro návrat. Jejich děti, mladí lidé, kteří celý svůj život prožili v arabské zemi, se během několika týdnů ocitli v diametrálně odlišném prostředí, ve společnosti lidí, kteří hovoří neznámým jazykem, bez znalosti modelů chování zde obvyklých, bez znalosti historie a kultury své nové vlasti. Jde však o mladé lidi, kteří jsou schopni rychlé orientace a zpravidla situaci dobře zvládnou. Negativní dopad rychlého přesídlení lze zaznamenat hlavně v oblasti dalšího vzdělávání. Obrovskou roli v tom hraje jazyková bariéra, kterou nelze odstranit za několik měsíců. Mladí lidé vnímají rychlé přesídlení jako příležitost k úniku od svých povinností. Přerušují školní docházku a věnují se studiu českého jazyka. Do školy se pak vracejí jen obtížně a v některých případech vůbec. Tito mladí lidé mají tedy zpravidla ukončenu jen základní školní docházku. To samozřejmě ztěžuje následné pracovní zařazení.

Pomineme-li neznalost češtiny, jsou tito lidé výborně jazykově vybaveni. Jejich rodným jazykem je arabština, hovoří výborně anglicky – v arabských zemích je na znalost angličtiny kladen velký důraz; pocházejí-li z oblasti, která byla pod vlivem Francie, hovoří plynule francouzsky; pocházejí-li z arabské části Izraele, ovládají hebrejštinu. Po deseti letech strávených na našem území jsou již zcela etablováni do všech struktur společnosti, cítí se být Čechy a Českou republiku považují za svou druhou vlast.

Druhým typickým způsobem příchodu do České republiky je příjezd na běžné turistické vízum. V tomto případě se dotyčný člověk rozhodne pro setrvání v České republice až po příjezdu. V rozhodování může hrát roli neúnosná politická situace v domovské zemi,

bezpečnostní situace v domovské zemi, respondenti uvádějí jako podstatný i vztah se ženou-Češkou, který vznikl během pobytu. Některým se líbí životní styl v České republice. Lze předpokládat, že někteří z nich již před příjezdem do České republiky uvažovali o tom, že v některé z evropských zemí setrvají.

3.3. Vnímání majority, subjektivní výpověď o tom, jak jsou majoritou vnímáni. Oblasti konfliktů

Respondenti uvádějí, že se příliš nezajímají o to, jak česká společnost přistupuje k cizincům obecně. Zajímá je pouze postoj konkrétních lidí, s kterými každodenně přicházejí do styku, v práci, v osobním životě, na poště, v bance. Podle názoru těchto lidí Češi velmi oceňují, když jsou cizinci schopni nalézt si práci a být v ní úspěšní. Tato okolnost otevírá cizincům dveře k dobrým vztahům s majoritním obyvatelstvem a je klíčová pro integraci. Na druhé straně česká společnost považuje každého Araba za muslima a islám vnímá jako ortodoxní náboženství, plné striktních nařízení, jež musí věřící dodržovat. Respondenti vyzorovali, že česká společnost vnímá islám jako náboženství dogmatické a odtržené od reality dnešního světa, jako zdroj potenciálního nebezpečí.

S některými rysy v mentalitě osob pocházejících z arabského světa se Češi vyrovnávají jen obtížně – je to hlavně hlučnost, neskrývaný temperament, potřeba společenství, větší otevřenost. Cizinci nicméně uvádějí, že s těmito skutečnostmi jsou Češi schopni se vyrovnat nebo je tolerovat, vnímají-li je jako osobní povahové rysy jednotlivých osob.

Pokud jde o obecnější názor na majoritu, respondenti považují za otevřenější a k cizincům přátelštější Čechy, kteří cestují, a mladší generaci. Lidé, kteří cestují, zvláště pak, jde-li o mladé lidi, kteří nedisponují velkými finančními zdroji, žijí na svých cestách stejným způsobem jako místní obyvatelstvo – jedí stejné jídlo, jezdí stejnými dopravními prostředky, pohybují se ve stejném prostředí apod., získávají zkušenost s jinými kulturami. Respondenti vyjadřovali názor, že právě na základě této zkušenosti jsou schopni snadněji tolerovat odlišnosti cizinců.

11. září 2001 byl celý svět šokován teroristickými útoky na symboly ekonomické a vojenské suverenity USA – na Světové Obchodní centrum a Pentagon. Celý svět byl na okamžik paralyzován počtem lidských životů, které byly zmařeny, a dokonalou organizací teroristického útoku. Cizinci pocházející z arabských zemí, kteří žijí na našem území, byli stejně jako občané České republiky šokováni. Po odeznění šoku přišly na řadu další emoce – především strach z teroru na celém světě, touha po nalezení viníků a po jejich potrestání.

Vzhledem k tomu, že největší část výzkumu probíhala v období bezprostředně po útoku, bylo možné zaznamenávat i reakce respondentů.

Po útoku média poskytla široký prostor nejrozličnějším diskusím, v nichž odborníci hledali odpovědi na otázky proč?, kdo?, jak je to možné?. I člověk, který ještě nikdy neslyšel o islamu, se nyní dozvěděl o jeho existenci, bohužel v děsivém kontextu /je třeba uznat, že seriózní média kladla důraz na to, že pravděpodobnými strůjci katastrofy jsou muslimští extremisté, nikoli muslimové obecně/.

Bezprostředně po útoku pocítili cizinci pocházející z arabských zemí změnu v chování majority, a to změnu k horšímu. Častěji se setkávají s narážkami, drobnými poznámkami, nevraživostí apod.

Po dvou měsících od útoků se situace opět uklidnila. Přesto se zdá, že její vyhocení v září 2001 předznamenalo proces polarizace názorů a jejich radikalizace ve vztahu k arabskému obyvatelstvu. Před útoky v New Yorku byla česká společnost ve vztahu k Arabům, respektive muslimům, vcelku nediferencována a v podstatě lhostejná. Každý občan, který věděl o existenci islámu, si o něm jistě něco myslel, ale neměl potřebu svůj názor deklarovat, diskutovat o něm apod. Malá část Čechů se o islám zajímala, malá část k němu i Arabům a ostatním cizincům přistupovala s nenávistí.

Cizinci pocházející z arabských států jsou přesvědčeni, že došlo k radikálnímu rozčlenění české společnosti na dva proti sobě stojící tábory. Na jedné straně stojí lidé, kteří jsou ochotni v rámci demokratických principů a všeobecné, tedy politické, náboženské a světonázorové plurality, na niž je postaven právní řád České republiky, v poklidu žít vedle lidí pocházejících odkudkoliv a věřících v cokoliv, pokud tito lidé dodržují zákony a plní své povinnosti vůči státu a společnosti. Tito čeští občané mají k islámu buď poměrně lhostejný postoj, nebo jej považují /není-li radikalizován/ za náboženství, které je stejně přijatelné jako jakékoliv jiné.

Druhá skupina českých občanů zaujala k islámu a ke všemu s ním souvisejícímu odmítavý postoj, považuje jej za nepřijatelný, radikální a vysoce nebezpečný, není schopna si ani představit jakýkoliv prostor k dialogu. Ani muslimy, kteří nepraktikují svou víru a žádným způsobem ji nedeklarují, nejsou schopni přijmout za plnohodnotné členy naší společnosti.

Respondenti velmi často reflektovali, že po teroristických útocích v New Yorku se na straně majority i cizinců usídlil strach. Tato situace měla dopad i na sběr informací pro předkládanou studii. Bylo velice těžké získat si důvěru respondentů a přesvědčit je, aby sdělili řešiteli projektu informace o svých životech a názorech.

3.4. Trávení volného času, okruh lidí, s kterými se cizinci stýkají

Někteří z lidí, o kterých pojednáváme v této kapitole, prožili na našem území část svého mládí, tedy období, kdy je člověk do značné míry formován svým okolím. Tato okolnost má velký vliv na trávení volného času. Na rozdíl od Arabů, kteří v České republice studovali či studují vysokou školu, se tato skupina více zajímá o soudobou populární hudbu, frekventovaněji navštěvuje koncerty popové i rockové hudby, kluby, kde hraje hip hop, jungle a techno, nejpopulárnější jsou však diskotéky. Pokud příslušníci této skupiny pijí alkohol, rádi navštěvují bary v okolí bydliště.

Popisované osoby, které z arabského světa nepřijely za účelem studia, tráví část volného času i dalšími aktivitami. Pokud někteří jejich rodinní příslušníci pobývají na našem území, oblíbené jsou společné výlety do přírody spojené s pikniky, návštěvy kin. Přírodou v České republice jsou lidé původem z arabských zemí fascinováni – nemohou se nasytit množstvím zeleně, které kolem sebe mají. Turisté z arabského světa, kteří přijíždějí do České republiky, nevyhledávají města, ale právě oblasti, kde mohou být v kontaktu s přírodou.

Respondenti uvádějí, že se nezajímají o politiku, nesledují dokonce ani zpravodajství v televizi, nečtou noviny.

Okruh osob, mezi kterými se respondenti pohybují, se rekrutuje především z lidí, s nimiž pracují či dříve pracovali – jde o české občany, v menší míře se pak stýkají s vysokoškolskými studenty z arabských zemí.

3.5. Kontakty se zemí původu a s rodinou

Žijí-li rodiče respondenta na našem území, vztahy mezi ním a rodinou jsou velmi úzké a, pomineme-li generační odlišnosti, bezproblémové – často se vzájemně navštěvují, slaví společně svátky, telefonují si, pomáhají si s každodenními problémy. Pokud rodiče žijí v domovské zemi respondenta, komunikace s nimi se odehrává prostřednictvím telefonu, dovolí-li to finanční situace, navštěvují se.

3.6. Partnerské vztahy

Vztahy se ženami cizinci navazují okamžitě po příjezdu do České republiky. Jde zpravidla o vztahy krátkodobé a nezávazné, jež vznikají na diskotékách a v barech. V poměrně krátké době si cizinec nalezne stálou partnerku, s níž se ožení. Tato skutečnost mu však často nebrání v dalším vyhledávání krátkých a nezávazných vztahů. Za těchto okolností manželství, zejména pokud jsou bezdětná, velice brzy končí. Všichni respondenti, o kterých pojednáváme v této kapitole, za sebou mají jedno až tři manželství.

3.7. Obživné aktivity

Lidé, o nichž hovoříme v této kapitole, mají většinou středoškolské vzdělání nebo jsou vyučeni. Respondenti, kteří přijeli do České republiky údajně jako turisté, byli v okamžiku příjezdu vybaveni takovým finančním obnosem, který jim umožňoval bezproblémový pobyt na našem území do doby, než získali přechodný pobyt, naučili se základy češtiny a našli si první práci. Tito lidé pracují často v oblasti pohostinství jako číšníci, barmani, kuchaři v arabských restauracích, pekaři arabského chleba.

Jakmile je to možné, snaží se osamostatnit – založit si vlastní firmu. Nejčastěji podnikají opět v oblasti pohostinství – zakládají si kavárny, restaurace, bistra.

Respondenti často začali s podnikáním v Praze, ale podle jejich slov je tam trh v pohostinství a podobných službách již přesycen, kromě toho majitelé prostor požadují vysoké nájemné. To je hlavní důvod, proč řada respondentů této kategorie přesídlila do Plzně.

Arabové jsou tradičně považováni za zdatné obchodníky, jde sice o kulturní stereotyp, ale přesto je alespoň zčásti pravdivý. Vliv na úspěch podnikání cizinců pocházejících z

arabských států má chování k zákazníkovi. Zákazník má z chování arabského obchodníka pocit, že je milý člověk, s kterým je radost obchodovat či se jím nechat obsloužit.

U arabských národů existují dva druhy chování. Jeden z nich bychom mohli označit za diplomatický, druhý za důvěrný.

Diplomatické chování znamená korektní, slušný, zábavný a v podstatě neosobní způsob jednání. Klouže jakoby po povrchu, je v podstatě nic neříkající, je dovoleno lhát, pokud se tím člověk vyhne urážce druhé osoby. Toto je třeba chápat následujícím způsobem: pokud si o někom myslím něco zlého, nemohu to říct přímo této osobě, v rámci slušného chování je třeba se tomuto tématu prostě vyhnout. Arab jedná podle hesla: není třeba si nikoho znepřátelit, i když mé mínění o něm je nevalné. Mluví-li s vámi Arab v tomto modu, máte z rozhovoru velmi příjemný pocit, rozhovor je plný žertů, ale je v podstatě nic neříkající. Tento druh chování Arabové používají při jednání se všemi osobami, kromě rodinných příslušníků a blízkých přátel, a samozřejmě také v obchodním styku při kontaktu se zákazníky, kteří se pak do jejich podniků rádi vrací.

Důvěrné chování je užíváno při kontaktu s nejbližšími osobami – rodinou, přáteli. Lhát není dovoleno, dbá se na důvěrnost sdělených informací, jež by se neměly dostat mimo jasně ohraničenou skupinu osob.

Lze tedy říci, že cizinci z arabských zemí, ať už je jejich vzdělání jakékoliv, jsou schopni najít si předmět podnikání, v kterém budou úspěšní.

3.8. Bydlení a materiální zajištění

Pokud přijedou cizinci na naše území jako turisté, několik prvních dní bydlí v hotelu, později na ubytovnách. Když si najdou práci a začnou vydělávat dostatek peněz, pronajímají si byty. Lidé, kteří přijeli do České republiky s rodiči, s nimi bydlí v jednom bytě, co nejdříve se však snaží osamostatnit a najít si vlastní bydlení. Jde o pronájmy pokojů nebo bytu. Koupě bytu je vzhledem k nedostatku finančních prostředků problematická a obvykle k ní nedochází.

3.9. Náboženský život

Respondenti z této kategorie často uvádějí, že jsou muslimové, ale v podstatě jen formální. V domovských zemích prošli ve školách a ve svých rodinách tradiční muslimskou výchovou, znají Korán i hadíthy, tedy tradice o životě Muhammada, v dětském věku /od devíti let/ pod dohledem svých rodičů dodržovali všechny povinnosti muslima.

Po příjezdu do České republiky postupně většinou začnou upouštět od pravidelných každodenních modliteb, přestávají dodržovat ramadán, většinou začnou pít alkohol a dokonce jíst vepřové maso. Jeden z respondentů k tomuto tématu poznamenává: „Muslimové nesmějí jíst vepřové maso. Většina muslimů si to vysvětluje tak, že prase je stvořeno ďáblem, je to nečisté zvíře, všežravec, který žere i výkaly. Ale není to pravda.

Prorok zakázal jíst vepřové maso, protože v jeho době nebyly ledničky a v tom horku Arabského poloostrova se vepřové nejrychleji kazilo. Lidi umírali na různé otravy, které způsobilo právě zkažené vepřové. Ten zákaz byl vytvořen z praktických důvodů. Ale v dnešní době už nic takového nehrozí. Já vepřové jím. Doba jde rychle dopředu, všechno se mění. I islám je potřeba reformovat.“

V otázce náboženství tito lidé prakticky splynuli s okolním prostředím, jež je velmi sekularizováno. Sami se sice nadále deklarují jako muslimové, ale v jejich každodenním životě se víra nijak výrazně neprojevuje. Svou náboženskou příslušnost vyjadřují někdy neobvyklými způsoby – např. tetováním s muslimskými motivy.

3.10. Cíle do budoucna

Respondenti o budoucnosti mluvili jen neradi. V současné době jsou relativně spokojeni, ale vyhlídky do budoucna se jim nezdají příliš nadějné. Při rozhovorech frekventovaně uváděli, že za velmi problematické vnímají především získání bytu.

Lidé, kteří přijeli původně jako turisté a stali se součástí výběrového souboru této kategorie, o návratu do domovské země v žádném případě neuvažují. Na druhé straně si nejsou jisti, zda setrvají celý svůj život na území České republiky. Závisí to především na podmínkách pro podnikání, případné výhodné pracovní nabídky z jiné země a politické situaci, dále na možnostech získat české občanství.

Osoby, které na naše území přesídlily spolu s rodiči, uvažují častěji o návratu do domovské země otce než ti, kteří přijeli zcela sami ze svobodné vůle a na základě svobodného výběru země. V České republice však i nadále zůstávají kvůli nepříznivé politické nebo bezpečnostní situaci v zemi původu nebo kvůli finančním nebo jiným závazkům, jež v České republice mají. Jako hlavní důvody k eventuálnímu návratu uvádějí nespokojenost s mezilidskými vztahy – v domovské zemi rodičů jsou lidé, podle jejich názoru, otevřenější, vřelejší, společenský život je mnohem bohatší, lidé žijí více společně. To je věc, kterou zde lidé původem z arabských zemí postrádají nejvíce.

4. Partnerky cizinců původem z arabských zemí

Zahraniční studenti vysokých škol si hledají partnerky až po mnoha měsících strávených na našem území. Nejprve absolvují jazykový a přípravný kurz v jiném městě, než v kterém bude probíhat jejich studium. Zde se snaží nevázat se – ostatně teprve se orientují v novém prostředí. Partnerky tedy studenti většinou nacházejí až ve městech, v nichž probíhá celé jejich studium.

Někteří studenti vyhledávají jen krátkodobé, nezávazné vztahy, jako důvody tohoto jednání uvádějí natolik odlišnou mentalitu českých dívek, že s nimi nelze dlouhodoběji počítat. K nezávazným vztahům se podle svých slov uchylují až po zklamání, způsobeném

českými dívkami. Nejčastěji studenti hovoří o tom, že jejich dívka zároveň udržovala vztah ještě s jiným mužem, a tím ho nejen zklamala a zradila, ale také znemožnila před komunitou ostatních studentů.

Pro české ženy a dívky představují cizinci z arabského světa jistě exotiku, ale také dost odlišný pohled na ženu, než je v našich podmínkách obvyklé. Arabský muž od ženy očekává především respekt k tradičnímu rozdělení rolí v partnerském vztahu či rodině. Muž je tradičně živitelem a reprezentantem rodiny na veřejnosti, žena má na starost domácnost, děti a starost o muže. Žena se pohybuje především v neveřejném, soukromém prostoru domácnosti, doménou muže je naopak prostor mimo domácnost, tedy prostor veřejný.

Během partnerského vztahu s cizincem zažívá žena velkou nejistotu, která se týká perspektivy tohoto vztahu. Málokdy je ochotna odejít s mužem do jeho domovské země, a proto páry volí cestu setrvání na území České republiky.

Muže pocházející z arabských zemí můžeme z hlediska adaptace na nové prostředí s odlišným pohledem na partnerské vztahy rozčlenit do dvou skupin.

První skupina mužů během pobytu na našem území přehodnotila svůj postoj k islámu. Tito lidé se prakticky stali jen formálními muslimy. Přestali dodržovat nařízení svého náboženství – tedy především modlitbu, ramadán a zakát, začali běžně konzumovat alkohol. Jejich život se stal stejně sekularizovaným, jako je sekularizován život majoritního obyvatelstva. S tímto jevem je však často spojena jakási krize identity, člověk ztratil nebo přestal respektovat své náboženství a postupně i morálku a etiku, která z něj vyplývá. Mnozí lidé původem z arabského světa si výměnou za ztrátu části své identity vytvoří identitu novou, která je přizpůsobena prostředí, v němž žijí, tedy naší společnosti. Přijmou za své jednak některé její hodnoty, jednak naváží na ty, které již ztratili. Pokud partnerka takového muže rovněž udělá několik kompromisů, nic nebrání tomu, aby byl partnerský vztah harmonický a šťastný, přestože oba partneři pocházejí z odlišného prostředí.

Části mužů se však toto nepodaří, ztratí půdu pod nohama a s ní vlastní identitu, aniž by našli novou. Tito lidé se pak dostávají do komplikovaných situací – mají problémy s alkoholem, což vede k tomu, že přestávají zvládat školní nebo pracovní povinnosti, a chovají se promiskuitně, což vede k zhroutení partnerského vztahu nebo k rozvodu.

Druhou skupinu mužů tvoří respondenti, kteří jsou věřící a dodržují všechny povinnosti muslima. Partnerky těchto mužů jsou nuceny provést ve svém životě několik změn, jež se týkají především chování k jiným mužům, zvyklostí v odívání, v některých případech tyto ženy konvertují k islámu. Přiznávají, že na konverzi má rozhodující vliv manžel nebo partner a že nebýt partnerského vztahu mezi nimi, ke konverzi by nedošlo. Ženy se pro přestoupení k islámu rozhodují především z praktických důvodů. Děti muslima jsou vždy muslimové, v islámu se náboženství dědí po otcovské linii. Ženy považují za nežádoucí, aby děti vyrůstaly v prostředí, kde je každý z rodičů jiného vyznání, dodržuje jiné rituály a slaví jiné svátky – konvertují tedy k islámu, i když jejich přesvědčení je sporné. Problematické je postavení ženských potomků z těchto svazků, dcera je muslimkou, o čemž nelze diskutovat, a její partner musí být také muslim. Její možnosti nalézt si vhodného partnera jsou však v České republice značně omezené. V případě, že se dcera

bude chtít vdát za nemuslima, otec ji odvrhne, matka pravděpodobně ne a v rodině vzniknou velké problémy.

Sňatky uzavírají cizinci původně z arabských zemí s českými ženami jednak na radnicích a úřadech, jednak v prostoru Islámské nadace v Praze, který slouží jako mešita. O průběhu obřadu a náležitostech sňatku jsme již hovořili dříve.

V každodenním životě musí partnerka především respektovat tradiční rozdělení rolí muže a ženy, a to i přesto, že sama také pracuje. Může být šokována tím, že v rámci arabské komunity s manželem nevystupují jako pár, muži se scházejí odděleně na kávu, posezení u karet a podobně. Společenská interakce několika manželských párů je málo častá. Když k ní dojde a setkají se např. dva manželské páry na večeři apod., je žádoucí, aby žena zvolila oděv, který zakryje tělo, paže i nohy a je natolik nepřiléhavý, aby nezdůrazňoval křivky jejího těla. V případě nedodržení těchto pravidel se pár, ale především muž, dostává do nepříjemné situace v rámci komunity, neboť jeho žena je podezřívána ze sklonů k promiskuitě a svádění mužových přátel.

V domácnosti české partnerky Arabů překvapují odlišnosti ve stolování a stravování – není výjimkou jíst rukama, od ženy se očekává, že se naučí vařit některá arabská jídla.

Jak vyplývá z výše uvedeného, v těchto svazcích se ženy ve velké míře přizpůsobují svým partnerům, to ony mění svůj životní styl. Tato skutečnost je zdrojem potencionálních problémů. Žena se přijetím islámu do značné míry vyvazuje ze sociálního prostředí, v kterém působila, a stává se členkou komunity muslimů. Zde je nováčkem a může docházet ke konfliktům, jež jsou způsobeny špatným pochopením některých náboženských pravidel nebo pravidel společenského chování, případně odmítáním jejich dodržování. Pro Češky je velmi obtížné zvyknout si na oddělení světa mužů a žen při jakékoliv události v rámci života muslimské komunity.

4.1. Metoda použitá při sběru dat

Řešitelka projektu provedla terénní výzkum. Data od respondentů byla získána prostřednictvím řízeného rozhovoru s nestandardizovanými otázkami, byla použita i metoda zúčastněného pozorování.

Nejprve byl proveden předvýzkum se dvěma respondenty – byla ověřena srozumitelnost otázek a získána základní data, která posloužila pro orientaci v situaci. Kontakty na další respondenty byly získávány prostřednictvím těchto dvou hlavních informátorů.

Během získávání dat se ukázalo, že respondenti při rozhovorech velice špatně snášejí nahrávání na diktafon, měli obavu ze zneužití nahrávek a vykazovali velkou nervozitu. Proto řešitelka projektu upustila od užívání diktafonu a dala přednost písemnému zaznamenávání dat.

Závěr

Osoby z arabského světa se do Plzně dostávají především jako studenti, méně často vlivem rozhodnutí svých rodičů o přesídlení rodiny nebo jako turisté, kteří se rozhodnou neodcestovat zpět do země původu. Na rozhodnutí setrvat na našem území a později požádat o české státní občanství mají největší vliv dva faktory: osobní situace – existence partnerského vztahu a politická a bezpečnostní situace v domovské zemi, 10 i více let strávených na našem území například při studiu je také nezanedbatelným faktorem.

Cizinci pocítují ze strany majority odmítavý postoj. Česká populace cizince viní z velké části odpovědnosti za rostoucí kriminalitu, existují obavy z negativních ekonomických vlivů, cizinci jsou obviňováni z obsazování dobrých pracovních míst a pracovních míst vůbec. V názorech Čechů na přítomnost cizinců na našem území se střetávají utilitární a xenofobní postoje. Na jedné straně vidíme emoce, strach a kulturní uzavřenost, na straně druhé pak pragmatický zájem o ekonomický profit. Tyto dva faktory vytvářejí atmosféru, v níž je vztah k cizincům v převaze nepřátelský, odcizený a ustrašený.

Česká společnost zpravidla dává přednost tomu, aby se cizinci co nejvíce přizpůsobili našim zvyklostem a způsobu života. Míra jejich přizpůsobení je pak měřítkem jejich přijatelnosti. Majorita u nás má problémy především s přijetím etnicky odlišných lidí.

Imigranti původem z arabských zemí jsou se svou etnickou odlišností od majority konfrontováni i po mnoha letech života na našem území. Při osobním kontaktu, který s sebou nese poznání mezi cizincem a českým občanem, však strach, odtažitost a uzavřenost postupně mizí. Imigranti ve světle této zkušenosti nepovažují českou společnost a priori za rasistickou, problém vidí především v neznalosti a neinformovanosti české veřejnosti o arabských zemích, stylu života v nich, islámu.

Imigranti se snaží o bezproblémový pobyt na našem území. Krizovým momentem je přechodné období, v němž imigranti hledají práci. Pokud ji naleznou, po překonání prvotních problémů a orientaci v pracovním prostředí nacházejí své místo v naší společnosti a především pracovní uplatnění, od kterého se pak odvíjí získání materiální jistoty, a pak již integrace často probíhá bez podstatných problémů. Imigranti se sdružují mezi sebou, především z důvodu možnosti hovořit rodným jazykem, ale neuzavírají se jen do své komunity a komunikují i s majoritním obyvatelstvem. Přijímají styl života typický pro náš kulturní okruh s diferencemi, jež se týkají především náboženství. Problémy v oblasti partnerských vztahů se vyskytují u těch osob, které se nebyly schopny vyrovnat s kulturním šokem v odlišném prostředí a odvrhly svou identitu, aniž by si vytvořily identitu novou.

Problémy českých občanů s přijetím imigrantů z arabských zemí pramení především z povrchní informovanosti Čechů o oblasti, z níž pocházejí, a způsobu života zde. Jde především o iracionální strach z neznámého. Po kontaktu s imigranty a získání informací jsou Češi schopni přítomnost těchto lidí tolerovat a nemají námitek proti jejich integraci do naší společnosti, dodržují-li imigranti zákony a morální a etická pravidla, na kterých stojí naše společnost.

Použitá literatura

- Kropáček, L. 1996: Islámský fundamentalismus. Praha, Vyšehrad.
- Kropáček, L. 1998: Duchovní cesty islámu. Praha, Vyšehrad.
- Kropáček, L. 1999: Blízký východ na přelomu tisíciletí. Praha, Vyšehrad.
- Miloš, M. – Bečka, J. 1998: Islám a české země. Olomouc, Votobia.
- Muller, Z. 1997: Islám. Historie a současnost. Praha, Svoboda.
- Robinson, F. 1996: Svět islámu. Praha, Knižní klub.